

Kỹ thuật trồng gấc

1. Giới thiệu

Gấc là một loại dây leo, thuộc họ bầu bí, mọc bò trên các giàn, bờ rào, bụi tre, sống khá lâu. Trước đây, gấc là loại cây hoang dại mọc nhiều vùng ở nước ta, được nhân dân ta chọn lọc đem về trồng từ lâu.

Lá gấc xanh biếc, to bằng bàn tay và xòe kiểu chân vịt. Bên cạnh cuống lá có mọc “tay leo” giống dây bí hay dây mướp, dễ cuốn vào cọc hay cây. Hoa mọc ở nách lá, màu trắng hình loa kèn, đài sắc xanh, hoa đực và hoa cái mọc cùng trên một dây, cũng có khi có cây chỉ có hoa đực hoặc chỉ có hoa cái.

Cây Gấc phát triển mạnh về mùa mưa. Đến mùa đông sau khi quả đã chín hết, lá rụng, những dây nhỏ cũng khô héo hết, đến giữa mùa đông năm sau lại đâm chồi nảy lộc.

Mùa thu hoạch ở miền Bắc là cuối đông, trước và sau tết Âm lịch.

Trên thị trường thường phân biệt một loại Gấc nếp và Gấc tẻ:

- *Gấc nếp*: Quả to, nhiều hạt, gai to, ít gai, khi chín chuyển sang màu đỏ cam rất đẹp. Bỏ quả ra bên trong cùi (com) vàng tươi, màng đỏ bao bọc hạt có màu đỏ tươi rất đậm và dày thớ.

- *Gấc tẻ*: Quả nhỏ hoặc trung bình vỏ dày tương đối có ít hạt, gai nhọn, quả chín bỏ ra bên trong com có màu vàng nhạt và màng đỏ bao bọc hạt thường có màu đỏ nhạt hoặc màu hồng không được đỏ tươi đậm như gấc nếp, nên chọn giống gấc nếp để có quả to nhiều nạc bao quanh và chất lượng màu cũng tốt hơn.

Gấc không chỉ là cây thực phẩm quý mà còn là cây dược liệu quý. Từ màng đỏ bao quanh hạt gấc, với công nghệ hiện đại đã chiết ra được dầu gấc. Dầu gấc có chứa β -caroten (Cao gấp 15,1 lần cà rốt, 68 lần cà chua), lycopene, α -tocopherol là các chất chống oxy hóa cực mạnh. Ngoài ra còn chứa các chất béo thực vật, các nguyên tố vi lượng cần thiết cho cơ thể. Tác dụng: Tăng khả năng miễn dịch, tăng sức đề kháng cho cơ thể, chống oxy hóa, chống lão hóa tế bào... Đặc biệt, phòng và điều trị một số bệnh ung thư.

2. Kỹ thuật trồng gấc, chăm sóc và thu hái

2.1. Chọn giống

Có thể trồng bằng hạt hoặc trồng bằng hom.

- *Nếu trồng bằng hạt*: Cần chọn quả lấy hạt ở những cây có quả to, sai quả, đợi cho quả chín đỏ hoàn toàn mới cho thu quả và nên để cho quả chín rục thêm vài ngày sau đó dùng tay bóp lấy hạt. Trước khi gieo thì cần chà rửa thật sạch lớp nhớt bọc quanh vỏ hạt để hạt dễ nảy mầm.

Xử lý hạt: Ngâm hạt trong dung dịch axit sunfuric 10% trong khoảng 24h cho vỏ hạt mềm gieo dễ nảy mầm hơn. Hoặc ngâm hạt trong nước ấm khoảng 55 – 60⁰C trong thời gian 10 – 12 giờ cũng cho tỷ lệ nảy mầm cao.

Sau khi xử lý, uơm hạt trong bầu đất cho hạt nảy mầm. Khi cây con cao khoảng 20cm sẽ đem trồng vào các hố đã chuẩn bị sẵn.

Trồng bằng hạt sẽ cho cả cây đực và cả cây cái, nhưng chỉ cây cái mới có quả. Do đó nên trồng bằng hom.

- *Chọn giống bằng hom*: Gác cũng có thể trồng bằng cách nhân giống vô tính bằng cách giâm. Chọn những cây mẹ sai quả, quả to, chín đẹp làm cây lấy hom giống. Chọn dây gác bánh tẻ cắt thành từng đoạn dài 30 – 40cm (gọi là hom). Mỗi hom phải có từ 2 – 3 đốt trở lên.

Uơm cành: 2 cách

Cách 1: Cắt bằng đầu, bôi vôi hai đầu, đem giâm xuống khu vực cát ẩm. Chú ý: Đầu gốc cắm sâu xuống đất khoảng 10 – 15cm, đặt nằm nghiêng và lấy tay nén quanh gốc cho chặt, đầu ngọn hướng lên trên.

Cách 2: Cắt bằng đầu, bôi vôi hai đầu, đem giâm trong bầu. Bầu có thể là túi nilong, trong chứa đất bột trộn với lượng nhỏ phân chuồng ủ mục và trấu thóc để tăng độ xốp. Mỗi bầu có thể giâm được 3 hom gác. Bầu đặt tại nơi có bóng mát hoặc có mái che. Bảo đảm đủ nước tưới thường xuyên, giữ ẩm và che bớt nắng trong thời gian ban đầu cũng như chỗ đất giâm cành cần phải được thoát nước tốt. Khoảng 2 – 3 tuần chồi sẽ mọc, đem trồng ở hố đã chuẩn bị sẵn.

2.2. Chọn đất trồng, đào hố và bón lót.

Gác không kén đất, trồng ở đâu cũng sống. Nhưng để có năng suất cao nên chọn đất tốt (đất phù sa), thoát nước. Cuốc xới để ủ nơi định trồng với khoảng đất khoảng 1m², sâu độ 40 – 60cm. Trộn 20 – 30kg phân ải với đất mịn cho một hố.

Bón lót: 0,5 – 0,6kg super lân hoặc apatit, 30 – 50 gram Furadan 3H hoặc Basudin 10 H để ngừa sâu bọ phá hại rễ, cần phải bón vôi từ 300 gram đến 1 kg vôi/hố nếu đất quá chua. Vôi cần phải trộn đều với đất ở đáy hố trước khi bón phân hữu cơ. (Trong trường hợp bón phân toi xốp trồng đơn giản chỉ cần đào rãnh rộng 0,5 - 0,6 m sâu 0,4 – 0,5 m bón lót phân chuồng (super lân) để trồng hoặc phân rác hoại mục có trộn thêm super lân để trồng).

Nếu trồng bằng hạt thì mỗi khoảng đất như trên trồng 3 mầm gác (hoặc 3 hom gác) cách nhau trên một hình tam giác đều mỗi cạnh 40cm, mỗi góc để một cây. Theo dõi trong cả năm, cây nào có nhiều quả để lại. Có khi cả ba cây cùng tốt, nghĩa là có nhiều hoa cái và quả, khi đó cũng chỉ nên để một cây, đánh hai cây kia đi trồng ở chỗ khác.

Quy mô hộ gia đình: Tận dụng đất, trồng gác sát cạnh hàng rào, bên gốc cây đa, ở bờ ao hay gốc bờ tre...hoặc các cây nào đó làm cọc cho gác leo cao.

Quy mô lớn: Chọn địa điểm, chọn đất có điều kiện thuận tiện và làm giàn cho gác leo. Gác ưa đất mát, bằng phẳng, tiện sông, suối để lấy nước tưới. Gác trồng thành từng hàng thẳng, mỗi cây cách nhau khoảng 4 – 6m và hàng nọ cách hàng kia khoảng 5m.

2.3. Thời vụ trồng

Miền Bắc: Nên trồng vào tháng 2 – 3 dương lịch.

Thời gian đầu gấc phản ứng rất nhạy đối với độ ẩm của đất, qua vài trận mưa rào nó phát triển rất nhanh, ta phải làm giàn cho nó khỏi bò xuống đất. Kinh nghiệm là để gấc bò dưới đất thì quả rất ít và hay thối.

2.4. Thiết kế giàn leo cho gấc

Trồng gấc cũng như trồng mướp, trồng bầu, cần phải đào hố hoặc đào rãnh trồng và làm giàn cho dây gấc leo mới có nhiều trái. Trong sản xuất gia đình cũng có thể cho gấc bò lên các cây thân gỗ trong vườn đã bị chết khô hoặc bò phủ tán các cây thân mộc còn sống nhưng năng suất không cao, dây gấc leo càng cao thì càng ít quả,... cho leo ngang quả nhiều hơn.

Làm Giàn gấc cần chú ý:

Tìm hướng cho hàng gấc để tránh gió bão làm đổ, tùy từng địa phương và địa hình, địa vật. Làm giàn hoặc làm giậu làm sao để hướng gió đi vào giữa hai giậu gấc.

- Cách làm giậu (đối với vùng đất đồi núi): Trên một đường thẳng theo hướng gió đã chọn, trồng những cây để làm cọc (như cây gạo, phượng, tre, bưởi,...), cách 3m trồng một cây. Năm đầu và năm thứ hai có thể đóng cọc xen những cây đó để làm giậu. Năm thứ ba những cây kia lớn sẽ thay thế cho cọc. Khi cây gấc phát triển mạnh phải chặt ngọn các cây trồng làm cọc chỉ để phần thân cây cao bằng với tay người lớn.

- Làm giàn: Giàn có thể dựng bằng các cây tạp, tre nứa hoặc cột bê tông. Bên trên gác các cành tre hoặc đan bằng dây thép. Một số nơi thường dùng dây cước một sợi (đường kính dây khoảng 2mm) đan thành lưới (kích thước mắt lưới: 30cm × 30cm), sau đó căng lên giàn. Giàn bằng lưới cước chi phí thấp và có thể giữ được từ 3 – 5 năm. Cách làm này đang được triển khai rộng rãi ở nhiều nơi và cho hiệu quả kinh tế cao.

2.5. Kỹ thuật chăm sóc và phòng trừ sâu bệnh

Chăm sóc cây gấc: Khi cây mọc dài khoảng 30 – 40cm, theo dõi bắt ngọn leo vào giậu hoặc lên giàn và thường xuyên bắt các ngọn phân tán đều trên giàn; kiểm tra các góc xem góc nào có nhiều quả để sau năm thứ nhất giữ lại.

Cuối mùa hoa, cắt bớt các giậu con cụt không có hoa để giậu được nhẹ bớt và nhựa cây tập trung nuôi quả.

Thường xuyên làm cỏ, xới nhẹ đất quanh gốc cách gốc 25 – 30cm để kích thích rễ gấc phát triển.

Bón phân: Ngoài lượng phân bón lót, mỗi năm vào đầu, giữa và cuối mùa mưa nên bón thúc thêm mỗi hố 30 – 50 gram phân hỗn hợp NPK (16 – 16 – 8) hoặc phân NPK (20 – 20 – 15) để cây sinh trưởng mạnh cho nhiều trái, trái to. Có thể đào rãnh rộng 10cm sâu 10cm hình vành khăn cách gốc 25 – 30cm bón phân vào rãnh rồi lấp đất lại hoặc rải đều phân lên mặt đất cách gốc 25 cm rồi dùng cước xới nhẹ lấp phân. Xếp cỏ khô, rơm rạ lên mặt để giữ ẩm và chống rửa trôi.

- Tưới và thoát nước: Cây gấc cần đất đủ ẩm nhưng rất sợ úng do đó phải tưới đủ nước và thoát nước ở gốc cây cho tốt.

- Cây gấc cần nước nhiều nhất ở giai đoạn ra hoa và phát triển quả. Thiếu nước trong giai đoạn này sẽ làm hoa rụng, quả phát triển kém, năng suất thấp.

- Độ ẩm thích hợp để trồng gấc là 70 – 80% độ ẩm tối đa.

Ngoài các biện pháp chăm sóc bón phân, tưới đủ nước trong giai đoạn cây ra hoa phát triển quả, kỹ thuật phun một số chất kích thích tốt trong giai đoạn cây còn nhỏ có 1 – 2 lá thật cũng làm tăng số hoa cái trên cây. Các hóa chất thường dùng là NAA ((Naphthalen acetic acid) phun ở nồng độ 25 – 100 ppm (phần triệu) hoặc MH (Maleic Hydrazide) phun ở nồng độ 100 – 150 ppm (phần triệu) cũng đều cho kết quả tốt.

- Thụ phấn nhân tạo: Gấc là cây lưỡng tính: hoa đực và hoa cái cùng trên một dây, hoặc trên các dây của cùng một gốc. Việc thụ phấn chủ yếu nhờ gió, sâu bọ, ong bướm,...Để tăng năng suất, người ta tiến hành thụ phấn nhân tạo. Một trong những cách làm hiệu quả đó là dùng bông ướt lấy phấn trên đầu nhị của hoa đực bôi đều lên đầu nhụy của hoa cái vào thời điểm hoa đực và hoa cái đã nở đều.

- Xử lý để gốc gấc: Trong điều kiện thời tiết bình thường sau khi hái quả gần xong vào khoảng cuối tháng 2 dương lịch ở miền Bắc. Cây gấc đã rụng lá gần hết dùng dao hoặc rựa bén hay kéo cắt cành chặt hoặc cắt dây gấc đi chừa lại một đoạn gốc dài 40 – 60 cm trên mặt đất, sau đó đào hố hình vành khăn rộng 20 cm sâu 10 cm cách gốc 25 – 30 cm bón phân rồi lấp đất lại và tưới nước để gốc tái sinh chồi mới. Mỗi năm cắt dây 1 lần; sau 3 – 4 năm gốc gấc rất to sẽ cho nhiều trái nếu chăm sóc tốt.

Các loại sâu hại gấc: Hiện nay đã phát hiện nhiều loại sâu bệnh phá hại cây gấc cần phòng trừ.

* *Sâu hại:*

- *Bọ dừa:* Là bọ cánh cứng dài 8 mm cánh màu vàng ăn phá hại lá gấc, phòng trừ bằng cách xịt các loại thuốc như vibau 50ND pha 25 cc/bình 8 lít xịt đều trên lá.

- *Rầy mềm:* Thường ở mặt dưới lá hút nhựa, xịt Decis hoặc Vicidi M 50ND 20 – 30cc/bình 8 lít.

Để diệt bọ dừa, rầy mềm và bọ xịt hại quả có thể dùng thuốc Terkill 10EC, liều lượng pha 10gram/10lit nước phun trên mặt lá và phía dưới giàn.

- *Nhện đỏ:* Tập trung nhiều ở mặt dưới lá thường thấy trong mùa nắng làm lá úa vàng, xoắn lá, dây gấc mọc cần cỗi phòng trừ bằng cách phun xịt Kelthane hoặc Kerathane hay Tedion đều trên lá.

- *Ruồi:* Phá hại nặng khi dây gấc có quả. Ruồi chích quả đẻ trứng ấu trùng phát triển phá vỡ quả làm thối quả, trị bằng cách phun xịt dung dịch Oncol hoặc Ofunack 1/300 – 1/500 vệ sinh lượm đốt bỏ các quả gấc thối rụng.

- *Sâu xanh ăn hại lá gấc*: Dùng thuốc Padan 95SP, liều lượng pha 10-15gram/10lit nước phun vào buổi chiều mát.

* *Bệnh hại*:

- *Bệnh đốm lá*: Do nấm *Pseudoperonospora cubensis* Rostow gây bệnh lá gấc bị bệnh mặt trên có nhiều chấm vàng, mặt dưới có các chất xám sau đó lá chết héo. Dây gấc bị bệnh phát triển kém không cho quả hoặc cho ít quả, quả nhỏ phẩm chất kém, phòng trị xịt dung dịch Benlate C, hoặc Rovral, Vibensu 4‰ (phần ngàn) lên lá.

- *Bệnh cháy lá*: Do nấm *Collectrichum lagenarium* Ell and Halst gây bệnh. Lá gấc bị bệnh cháy thành đốm hoặc cháy khô cả lá phòng trị giống như bệnh đốm lá.

- *Bệnh hoa lá*: Do virus (CMV) gây bệnh lá gấc bị bệnh thường bị đốm vàng xoắn lá dây mọc còi cọc không cho quả, bệnh do cực vi trùng gây ra không có thuốc trị, phòng trừ bằng cách nhổ bỏ phun thuốc trị bọ dứa và rầy mềm truyền bệnh cũng giảm bớt bệnh.

- *Bệnh tuyến trùng*: Tuyến trùng *Meloidogyne* spp làm rễ, dây gốc bị tuyến trùng phá hại trông còi cọc phát triển kém, vàng cho quả hoặc không cho trái. Phòng bằng cách rải một hố 30 gram Furadan 34 hoặc 20 gram Mocap khi gieo hạt hoặc trồng cây con.

3. Quy trình thu hái gấc nhằm đảm bảo chất lượng

Gấc ra hoa vào đầu tháng 6; bắt đầu có quả vào tháng 7, tháng 8 dương lịch và chín kéo dài bắt đầu từ tháng 9 cho đến tháng 2 năm sau. Năm nào mưa ít, quả gấc chín sớm, mưa nhiều chín muộn (tháng 10). Gấc là loại quả chín không đồng đều, có thời gian thu hoạch dài ngày. Để đảm bảo thời gian thu hoạch quả gấc cần chú ý những điểm sau:

Chỉ nên thu hái gấc khi quả đã chín đỏ (đỏ đến 1/2 quả). Màng đỏ bọc ngoài hạt dày và có nhiều chất béo sẽ chiết tách được nhiều dầu và caroten. Khi hái nên chọn những ngày nắng. Dùng dao sắc hoặc kéo bén cắt cuống trái chừa một đoạn dài 8 – 10cm. Quả được xếp vào trong sọt, mỗi sọt nặng khoảng 15 – 20kg để tiện vận chuyển. Dưới đáy sọt cứ một lớp quả lại để một lớp rơm rạ giữ cho quả gấc khỏi bị vỡ bẹp, nhất là khi vận chuyển đi xa. Trước khi sử dụng quả gấc cần được tòn trừ nơi thoáng mát.

Gấc là loại cây sống lâu năm (15 – 20 năm), rụng lá về mùa đông. Khi thu hoạch xong cắt bỏ toàn bộ thân cành, chỉ để lại 30 – 50cm gốc. Đến vụ xuân từ gốc sẽ mọc lên cây mới.

Trên đây là một số điểm chính về kỹ thuật trồng và chăm sóc cây Gấc. Chúc bà con trồng gấc cho năng suất tốt và đạt hiệu quả kinh tế cao!

Theo daugac.com